

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Terezija Šiškić

VRŠNJAČKI ODNOSI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

ZAVRŠNI RAD

Osijek, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

VRŠNJAČKI ODNOSI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Integrirani predškolski kurikulum II

Mentor: doc. dr. sc. Tijana Borovac

Student: Terezija Šiškić

Matični broj: 3244

Osijek, rujan 2019.

SAŽETAK

Rođenjem djeteta počinje njegova socijalizacija. Tijekom odrastanja dijete se polako odvaja od roditeljske sigurnosti i njegova se socijalna mreža postupno širi do ostalih članova obitelji, drugih odraslih pa sve do vršnjaka koje upoznaje u dječjem vrtiću. Dijete prilikom igranja, pričanja ili bilo kakve druge interakcije s vršnjacima stječe nova socijalna znanja, uči regulirati svoje emocije te odgađati svoje želje i potrebe kada je to potrebno. Najvažniji odnos među vršnjacima dakako je prijateljstvo. U ranome djetinjstvu dijete kao prijatelja navodi ono dijete s kojim provodi vrijeme u igri. Iz tog razloga cilj ovoga rada bio je dobiti uvid u vršnjačke odnose djece rane i predškolske dobi pomoću socijalnog statusa svakog pojedinog djeteta u skupini. U istraživanju je sudjelovalo 32 djece u dobi od 3 do 6 godina, a za potrebe istraživanja korištena je sociometrija. Iz dobivenih rezultata vidljivo je kako, suprotno od očekivanog, u kategorije „zanemaren“ i „odbačen“ ne utječe niti dob, niti spol.

Ključne riječi: dijete, vršnjački odnosi, prijateljstvo, igra, socijalne kompetencije

SUMMARY

Child's socialization begins with its birth. While growing up, the child is being slowly separated from parental safety, and his social network gradually expands to other family members, other adults and to the peers that he meets in the kindergarten. The child during play, talking or any other interaction with peers, acquires novel social knowledge, learns to regulate its emotions, and to delay their desires and needs when needed. The most important relation between peers is, of course, friendship. In early childhood, a child says that his friend is that child with whom he spends time playing. For that reason, the aim of this paper was to gain an insight into the peer relationships of children of early and preschool age by using the social status of each child in the group. 32 children aged 3 to 6 years participated in the study, and sociometry was used for the purposes of the study. The results show that, opposite of what was expected, the categories "neglected" and "discarded" are not affected by age nor gender.

Key words: child, peer interaction, friendship, play, social competences

1. UVOD	2
2.1. Što je socijalna kompetencija?	3
2.2. Sastavnice socijalne kompetencije	4
2.2.1. Reguliranje emocija.....	4
2.2.2. Socijalna znanja i socijalno razumijevanje.....	5
2.2.3. Socijalna umijeća.....	5
2.2.4. Socijalne dispozicije.....	5
3. VRŠNJAČKI ODNOSI.....	7
4. IGRA	9
5. PRIJATELJSTVO	12
5.1. Odnos između popularnosti i prijateljstva	13
6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVAČKOG RADA	15
6.1. Cilj istraživanja.....	15
6.2. Istraživačka pitanja.....	15
6.3. Instrument istraživanja	15
6.4. Sudionici.....	15
6.5. Tijek istraživanja	15
6.6. Postupak prikupljanja podataka.....	16
6.6.1. Sociometrija.....	16
7. INTERPRETACIJA REZULTATA	20
7.1. Mješovita skupina.....	20
7.2. Prostorno- vremenska organizacija	20
7.2.1. Vremenska organizacija prostora	21
7.3. Razlike u socijalnom statusu djece s obzirom na spol.....	22
8. ZAKLJUČAK.....	29
9. LITERATURA	30
10. PRILOZI	32

1. UVOD

Tema ovog završnog rada su vršnjački odnosi djece rane i predškolske dobi. Odabrana je kako bi se istaknuo značaj vršnjačkih odnosa za cjelokupni razvoj djeteta. Dublje upoznavanje sa svijetom oko sebe kao i upoznavanje s vršnjacima najčešće počinje u dječjem vrtiću. Kada dijete prijeđe iz njemu poznatog obiteljskog okruženja u dječji vrtić, povećava se broj socijalnih interakcija jer ga više ne okružuju samo roditelji, uža obitelj i prijatelji. Dijete u dječjem vrtiću, vjerojatno po prvi puta u životu, ima priliku vidjeti veliki broj vršnjaka na istom mjestu, a tu su i druge, njemu nepoznate odrasle osobe. Na taj način djetetovi socijalni odnosi počinju naglo rasti i razvijati se. Osim nove socijalne okoline dijete stječe i nova socijalna znanja, uči komunicirati, razvijati interakciju s drugima na odgovarajući način, izražavati svoje želje i osjećaje te stječe prijateljstva. Djeca koja nemaju razvijene socijalne kompetencije teško ili nikako stupaju u socijalne odnose i stječu prijatelje. Zato je važno razvijati socijalnu kompetenciju djece. Iako se problemi, kao što su na primjer agresivnost, uočavaju još i u dječjem vrtiću, moguća je manifestacija u odrasloj dobi. Stvaranje „zdravih“ i kvalitetnih socijalnih odnosa među vršnjacima u dječjem vrtiću treba biti temelj kojim se treba voditi svaki odgojitelj. Svaki odgojitelj je dužan znati prepoznati narušene vršnjačke odnose i na njih pravilno reagirati.

2. SOCIJALNE KOMPETENCIJE

2.1. Što je socijalna kompetencija?

Postoji veliki broj definicija socijalne kompetencije, u ovom radu navodimo neke od definicija koje navode autori koji ju definiraju iz pedagoške perspektive. Cameron (2009) navodi kako se socijalna kompetencija odnosi na skup znanja, vještina i stavova svojstvenih u nekom području. Autor Pinter(2008) smatra kako se socijalna kompetencija odnosi na socijalne, emocionalne i kognitivne vještine i ponašanja koja su djetetu potrebna za uspješno snalaženje u svakodnevnim situacijama. Također, socijalna kompetencija opisana je i kao uključivanje osobnih znanja i vještina koje osobe razvijaju kako bi učinkovito postupale u mnogim životnim izborima, izazovima i mogućnostima (Leffert, Benson i Roehlkepartan, 1997, prema Han i Kemple, 2006).

Katz i McClellan (1997) ističu kako socijalno kompetentna osoba zna iskoristiti poticaje iz okruženja i uz korištenje svojih osobina postiže prikladne razvojne rezultate koji omogućuju zadovoljavajuće i kompetentno sudjelovanje u zajednici i društvu kojemu pripada. Iz toga Jurčević-Lozančić (2016) zaključuje kako socijalno kompetentno ponašanje podrazumijeva razvijene socijalne, emocionalne i kognitivne vještine. S toga, autorica naglašava važnost razlikovanja pojmova socijalna vještina i socijalna kompetencija i prikazuje kako socijalne vještine obuhvaćaju niz socijalnih ponašanja koja su naučena i pod kontrolom pojedinca te su situacijski i interakcijski prikladna i usmjerena prema cilju. Socijalna kompetencija pak određuje način na koji pojedinac primjenjuje vještine u druge kontekste ili pojedine situacije (Jurčević-Lozančić, 2016).

Predškolsko dijete ima relativno predvidiv način socijalnog razvijanja. Tijekom njegova odrastanja on se polako odvaja od roditeljske sigurnosti i njegova se socijalna mreža postupno širi do ostalih članova obitelji, drugih odraslih pa sve do vršnjaka koje upoznaje u vrtiću ili susjedstvu (Vizek-Vidović i sur. 2014). S toga, djetetu više nisu dovoljne socijalne sposobnosti za uspostavljanje interakcije u dijadnom odnosu, već dijete treba naučiti kako uspostaviti interakciju sa novim ljudima koji su prisutni u vrtićkom okruženju ili pak susjedstvu (Petrović-Sočo, 2007).

Vrijednost igre uvijek se naglašava što čine i Broadhead, Howard i Wood (2010, prema Jurković-Lozančić, 2016). Oni smatraju kako igra značajno oplemenjuje međusobne suradničke odnose i različite postupke koji se kontinuirano izmjenjuju tijekom procesa

igranja. Djeca se tada mogu usmjeriti na poboljšanje osobnih mogućnosti, mogu se pak natjecati sama sa sobom, surađivati s drugima te birati ona ponašanja koja su najprimjerenija u situaciji u kojoj se trenutno nalaze.

Naravno, igra nije jedina koja utječe na djetetove socijalne kompetencije. Veliki utjecaj ima i fizičko okruženje djeteta. S toga, Katz i McClellan (1997) navode kako način planiranja aktivnosti i dizajniranje prostora u kojemu dijete boravi, utječe na djetetovo stjecanje novih znanja i spoznaja o društvu te na primjenu i razvoj djetetovih socijalnih umijeća. „Kada je u pitanju socijalna kompetencija djece najčešće se misli na učinkovitost u odnosima s vršnjacima. Komponente socijalno kompetentnog ponašanja djeteta uključuju: suradnju s vršnjacima, ulazak u grupu, iniciranje igre, prosocijalna ponašanja kao što su: prijateljstvo, smijeh/veselje, prihvaćanje vršnjačkih normi i jasna komunikacija“ (Kranželić i Bašić, 2008, 2). Što je onda socijalno kompetentno dijete? „Socijalno kompetentno je ono dijete koje je društveno osjetljivo jer ima razvijena socijalno poželjna ponašanja i socijalno kognitivne sposobnosti koje omogućuju da ta ponašanja primjenjuje usklađeno s potrebama drugih“ (Jurković-Lozančić, 2016, 21).

2.2. Sastavnice socijalne kompetencije

Socijalna kompetencija ima nekoliko sastavnica: reguliranje emocija, socijalna znanja i socijalno razumijevanje, socijalna umijeća i socijalne dispozicije (Katz i McClellan, 1997).

2.2.1. Reguliranje emocija

Prema Višnjić-Jetvić (2009), da bi dijete savladalo umijeće socijalne kompetencije, potrebno je znati kako regulirati svakodnevne emocije. Regulacija emocija je sposobnost da se reagira na zahtjevne situacije s rasponom emocija na način koji je socijalno prihvatljiv, a opet dovoljno fleksibilan da bi ostavio prostora za spontane reakcije. Već u ranom djetinjstvu dijete uči kako se nositi s frustracijama, kako prepoznati i prevladati strah i tjeskobu, kako uživati u druženju s drugima te kako razvijati prijateljstva. U tim trenucima izrazito je bitna regulacija emocija. Kada djeca u nedovoljnoj mjeri reguliraju emocije kao što su frustracija, bijes i strah, otežano je učenje socijalnih znanja. „Razumijevanje emocija uključuje djetetovu sposobnost prepoznavanja vlastitih osjećaja i razumijevanje povratnih informacija povezanih s tim osjećajima te procese povezanosti emocija i vanjskih događaja“ (Brajša-Žganec, 2003, 37).

2.2.2. Socijalna znanja i socijalno razumijevanje

Kako bi ostvarila prijateljstva, djeci je potrebno nekoliko vrsta socijalnih znanja, a u njih su uključena pravila i norme grupa kojima pojedinac pripada te poznavanje jezika kojim se vršnjaci služe. Socijalno razumijevanje pak uključuje sposobnost pojedinca da predvidi tuđe reakcije te da razumije tuđe osjećaje. „Ako dijete ne nauči u dovoljnoj mjeri prepoznavati i razumijevati emocije iz svoje okoline, otežano je daljnje učenje socijalnih normi, običaja i pravila ponašanja grupe kojoj dijete pripada te stjecanje socijalnih vještina.“ (Brajša, 2003, 22)

2.2.3. Socijalna umijeća

Temeljno socijalno umijeće predstavlja način na koji djeca prilaze jedni drugima. Iduće je posvećivanje pažnje drugima. Kod predškolskog djeteta to se može isčitati iz svakodnevnih situacija poput one kada se dijete divi crtežu drugog djeteta. Takvo ponašanje može poslužiti kao podloga za bolju prihvaćenost u grupi vršnjaka. Socijalna umijeća stečena u predškolskoj dobi podloga su za cijeli život. Zbog toga je važno pravilno usmjeriti dijete i poticati ga na socijalizaciju i međusobnu interakciju s vršnjacima. Proces socijalizacije djece uključuje učenje socijalnih vještina od modela tako da dijete može usvojiti obrasce prosocijalnog ponašanja, ali i ponašanja vezanog uz probleme u socijalizaciji (Brajša, 2003).

2.2.4. Socijalne dispozicije

„Socijalne dispozicije se definiraju kao razmjerno trajne navike ili karakteristični načini reagiranja na iskustva u različitim vrstama situacija. Dispozicija je često opetovano ponašanje bez prisile nad kojim postoji donekle svjesna kontrola, ona predstavlja namjerno i usmjereno ponašanje prema širokim ciljevima“ (Mlinarević i Tomas, 2010, 145).

Neke navike su poželjne dok druge nisu. Među poželjne navike možemo svrstati šaljivost i pristupačnost, ali u njih nikako ne možemo svrstati svadljivost i škrtost koje, za razliku od poželjnih navika, ne pomažu u socijalnim odnosima. Neke navike su urođene dok druge učimo i stječemo iz iskustva (Višnjic-Jeftić, 2009.).

Djeca se razlikuju po mnogočemu. Kada govorimo o temperamentu autori Brooks i Goldstein (2005) govore o postojanju djece suzdržanog temperameta koja su naizgled sramežljiva ili samo oprezna. Takva djeca će oklijevati u novim situacijam, a u razgovoru s

vršnjacima često budu u pozadini umjesto da se uključe u zajedničku komunikaciju. Zatim postoje djeca teškog temperamenta koja često znaju burno reagirati. Takva djeca ne nalaze zadovoljstvo u velikom broju aktivnosti i nezasitni su u svojim zahtjevima prema roditeljima. Postoje djeca koja se karakteriziraju kao lako i mirno dijete i takvu djecu, kako autori naglašavaju, „užitak je odgajati“. Takva djeca su uglavnom društvena, lako im je ugoditi, mirne su naravi te su dobri prijatelji.

3. VRŠNJAČKI ODNOSI

Rođenjem djeteta počinje njegova socijalizacija. Prvi značajni utjecaj imaju roditelji (ili skrbnici) koji na samome početku djetetova života provode većinu vremena s njim. Na razvoj socijalne kompetencije predškolske djece također utječu i odgojitelji i sve odrasle osobe iz djetetove okoline. Kako dijete odrasta tako se i njegovi socijalni odnosi šire i razvijaju. Za razvoj socijalnih kompetencija kao što smo rekli, potrebne su vještine, znanja i umijeća koje je potrebno svakodnevno naučiti i savladavati.

Odlična prilika za to upravo su vršnjački odnosi, odnosno interakcija s drugom djecom. Dolaskom u ustanovu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, dijete se nalazi među mnoštvom novih osoba različitih karaktera i osobina s kojima treba provoditi velik dio svog vremena. Vasta, Haith, Miller (2005) navode kako odrastanjem dolazi do povećanja količine vremena koje dijete provede upravo s drugom djecom. To bi značilo da djeca kako odrastaju, tako sve manje vremena provode s odraslima, uključujući i same roditelje, a sve više vremena provode s vršnjacima. Navedena promjena je značajno vidljiva uključivanjem djeteta u dječji vrtić. Zanimanje za drugu djecu počinje se javljati već kod šestomjesečne bebe bilo to gledanjem, gukanjem, smješkanjem ili dodirivanjem druge bebe. Najprije se počinje javljati jednostavan odnos poput međusobnog dodira, a zatim postaju složenije kombinacije postupaka poput dodira sa smiješkom i gugutanjem (Vasta i sur., 2005). Prve interakcije, svima poznate, se obično javljaju oko obostrano zanimljive igračke, što nazivamo „interakcija usmjerena na objekt“ (Čudina-Obradović i sur., 2004). Rane interakcije beba uz obostrano zanimljivu igračku, ostavljaju važan trag djetetovog druženja s drugom djecom tijekom cijele dojenačke dobi. Kako dojenčad odrasta, recipročnost odnosa postaje sve vjerojatnija odnosno, jednostrani se društveni postupci pretvaraju u društvenu razmjenu (Vasta i sur., 2005). Prema Berk (2008) interakcija s vršnjacima se naglo poboljšava kako djeca odrastaju i postaju sve samosvjesnija i učinkovitija u komunikaciji te boljem razumijevanju misli i osjećaja drugih. Do intenzivnijeg razvoja odnosa s vršnjacima i do njegovog usavršavanja dolazi između druge i pete godine, s time da se i dalje nastavlja (Vasta i sur., 2005). Čudina-Obradović i sur. (2004) navode kako je u dobi između druge i treće godine moguća pojava rivalstva i ljubomore među djecom što dovodi do čestih sukoba zbog igračaka, želje da se dobiju simpatije od odrasle osobe, osjećaja vlasništva nekog predmeta (npr. igračka) i slično. Pojava sukoba je česta i u dobi od 3 do 4 godine. Ukoliko postoje harmonični odnosi među djecom, oni su površni i slučajni, nisu dugotrajni. Godinu nakon, djeca postaju pristupačnija za

suradnju, češće biraju vršnjake za druženje i upravo tada se počinju rađati i prva prijateljstva. Nakon 5. godine dijete zna surađivati s drugom djecom pokazujući svoju velikodušnost prema drugima. Djetetovo druženje se počinje usmjeravati ka djeci istoga spola, dok druženje s djecom suprotnoga spola polako opada (Čudina-Obradović i sur., 2004).

Odnosi unutar obitelji i dalje imaju najveću važnost, a vršnjaci postaju društveni sustav koji po važnosti slijedi odmah nakon. Predškolsko dijete živi u većem društvenom svijetu koji mu omogućava usmjeriti različite postupke prema različitim društvenim objektima i stvoriti drugačije odnose s različitim vršnjacima. Kada simbolički oblici ponašanja počnu prevladavati nad tjelesnima, tada složenost društvenih interakcija počinje rasti. Predškolsko dijete počinje koristiti govor za ostvarivanje svojih ciljeva i postaje vješto u prilagođavanju komunikacije različitim potrebama slušača te se pojavljuje zajedničko rješavanje problema (Vasta i sur., 2005).

Vršnjaci se jedni od drugih razlikuju pa je logično za zaključiti da su i njihovi odnosi međusobno različiti. Najvažniji odnos među vršnjacima upravo je prijateljstvo. Prijateljstvo su definirali mnogi autori, ali u suštini svih definicija prijateljstvo se očituje u intimnosti i međusobnom privlačenju. Vasta i sur. (2005) definira prijateljstvo kao trajan odnos između dvije osobe koji obilježavaju odanost, prisnost i uzajamna privlačnost dok Klarin (2000, prema Klarin 2006) definira prijateljstvo kao uzajaman odnos privlačenja između dvoje pojedinaca istog spola recipročne interakcije koja im omogućuje zadovoljenje potreba za druženjem, intimnošću i prisnošću. Prva prijateljstva omogućuju djetetu oplemeniti svoje sposobnosti i vještine. U ranome djetinjstvu dijete kao prijatelja navodi ono dijete s kojim provodi vrijeme u igri. Oni prepoznaju da njihovo prijateljstvo podrazumijeva dijeljenje, međusobno sviđanje, pomaganje, pružanje emocionalne podrške i sl. (Jurčević-Lozančić, 2016).

4. IGRA

Od samog čovjekovog rođenja, igra ima veliku ulogu. Sama vrijednost igre u ranoj i predškolskoj dobi i sve pozitivno što ona donosi, ne može biti dovoljno naglašeno. Ona predstavlja jedan od prvih načina učenja, ali je ujedno i čovjekovo prvo stvaralačko i samostalno iskustvo s okolinom. Na igri se sve temelji i iz nje sve proizlazi. Upravo ona predstavlja put kroz koji djeca uče, prvenstveno o sebi, a zatim i o drugima, svijetu koji ih okružuje te stječu kompetencije za stvaranje socijalnih odnosa. Igra utječe na usvajanje motoričkih znanja, razvoj antropoloških obilježja, poboljšanje motoričkih dostignuća te stjecanje životnih i radnih navika.

Igra je temelj dječjeg razvoja. Koliko je jednostavna, toliko je i složena aktivnost djece. Dijete se razvija u igri i stječe prve pojmove kako o sebi i tako i o svojoj okolini. Ona je osnovni oblik dječjeg življenja. Sretno djetinjstvo ne može se ni zamisliti bez svakodnevne igre i druženja s vršnjacima. Kroz igru dijete rješava određeni zadatak i ono što je bitno da dijete pojam igre ne shvaća u onakvom značenju kakvo mu daju odrasli već na način na koji to on sam percipira. Tako dijete u velikoj mjeri igrom razvija svoje intelektualne sposobnosti poput razvoja mišljenja od konkretnog do apstraktnog, razvoja logičkog zaključivanja te razumijevanja znakova i simbola. Možemo reći da je igra multifunkcionalna aktivnost jer stvara napetost, uzbuđenje, pokreće sva osjetila te se ostvaruje i u verbalnim ali i neverbalnim komunikacijama (signali, dogovori, pravila, poruke i zahtjevi). Motivirana je iznutra što joj daje slobodu, otvorenost i spontanost i zbog toga je posebno vrijedna za djecu.

S obzirom na složenost igre razlikujemo funkcionalnu igru, konstruktivnu igru, igru pretvaranja i igru s pravilima (Vasta i sur, 2005). Funkcionalna igra se vrlo rano pojavljuje i najzastupljenija je u dojenačkoj i ranoj predškolskoj dobi. To je igra u kojoj se dijete igra svojim tijelom, novim funkcijama koje sazrijevaju: motoričkim, osjetnim, perceptivnim. S jedne strane dijete ispituje svoje funkcije, a s druge strane osobitosti objekata. Nju karakteriziraju jednostavni, ponavljajući mišićni pokreti s predmetima ili bez njih, primjerice tresenje zvečke, skakanje gore dolje i slično. Konstruktivna igra se odnosi na baratanje predmetima ili različitim materijalima s namjerom da se od njih nešto stvori, primjerice građenje kule od kocaka, lijepljenje kolaž papira i stvaranje slika i slično. Stručnjacima su osobito zanimljive igre pretvaranja, za koje istraživanja pokazuju da mogu povoljno djelovati na djetetov spoznajni razvoj i na njegove odnose s vršnjacima (Vasta i sur, 2005).

Igru pretvaranja, odnosno simboličku igru Katz i McClellan (1997) navode kao igru koja zahtijeva najviše socijalnog umijeća. Ona je karakterizirana uporabom predmeta ili ljudi kao simbol za nešto što oni inače nisu. Najzastupljenija igra pretvaranja je igra „mame i tate“ jer je djeci taj simbol jedan od najbližih. Nadalje je to igra policajaca i lopova, pretvaranje da je metla konj i slično. Igranje igara u skladu s unaprijed poznatim pravilima i ograničenjima naziva se igra s pravilima, najpoznatiji primjer takve igre je igra „Čovječe, ne ljuti se“. (Vasta i sur, 2005). Katz i McClellan (1997) navode kako djeca imaju najveću mogućnost uvježbati socijalna umijeća u dramatizaciji. Dramska igra zahtijeva prilično umijeće. Dijete mora integrirati dva, a ponekad i više stajališta. Prvenstveno svoje vlastito stajalište, a zatim i stajalište druge djece kako bi na svima prihvatljiv i smislen način odglumilo priču. Znanstvenici su otkrili da su popularnija ona djeca koja se često i potpuno upuštaju u igre mašte s vršnjacima, a osim toga iskazuju i veće socijalno umijeće.

Vasta i sur. (2005) navode igre s obzirom na društvenu razinu, a one su promatranje, samostalna, usporedna, povezujuća i suradnička igra. U ovoj podjeli igara je težište zanimanja na društvenoj organizaciji igre. Često možemo vidjeti dvogodišnjake kako promatraju drugu djecu kako se igraju bez uključivanja u igru, ili kako se igraju samostalno i nezavisno bez pokušaja približavanja drugoj djeci. Najčešće možemo primijetiti tro- i četverogodišnjake u usporednoj igri u kojoj se igraju jedno pokraj drugoga, s istim materijalom, bez komunikacije ili razgovarajući bez istinske interakcije. Peto- i šestogodišnjake često možemo zateći u povezujućoj igri odnosno, u igri s drugom djecom nečeg svima bliskog, ali bez podjele rada ili podređenosti nekom općem grupnom cilju. Osim toga, često ih možemo zateći u suradničkoj igri koju karakterizira igranje u grupi koja je stvorena radi obavljanja neke aktivnosti ili postizanje nekog cilja gdje su postupci pojedinačnih članova usklađeni kako bi se ostvario zajednički cilj (Vasta i sur, 2005).

Parten (1932, prema Berk 2008) zaključuje kako se socijalni razvoj odvija u tri uzastopna koraka:

1. nesocijalna aktivnost-neangažirana, promatračka aktivnost i samostalna igra,
2. paralelna igra-djeca se igraju u blizini druge djece sa sličnim stvarima s tim da ne utječu na njihovo ponašanje,
3. stvarna socijalna interakcija:
 - a. Asocijativna igra- djeca su u odvojenim aktivnostima ali razmjenjuju igračke i uzajamno komentiraju ponašanja,
 - b. Suradnička igra-djeca su usmjerena prema zajedničkom cilju,
„igraj se kao da...“

Vasta i sur. (2005) prikazuju kako suvremena istraživanja potvrđuju da ne napreduju sva djeca kao što je prethodno opisano. Dijete može sa samostalne igre odmah prijeći na suradničku i tako preskočiti fazu usporedne igre. Također, igre koje se javljaju rano u životu kasnije neće nestati, kao što se ranije smatralo. S dobi se mijenja spoznajna složenost igre, odnosno starija djeca i nedruštvenu igru mogu ugraditi u konstruktivan ili dramski kontekst.

5. PRIJATELJSTVO

Katz i McClellan (2005) govore nam o vršnjačkom statusu odnosno o popularnosti i prijateljstvu. Naravno, postoji razlika između određenja tih dvaju pojmova. Popularnost je jednosmjerna i mjeri razinu u kojoj vršnjaci simpatiziraju i prihvaćaju neko dijete. Prijateljstvo je pak dvosmjerno i predstavlja dublji odnos među djecom (Vandell i Hembree, 1994, prema Katz i McClellan, 2005). Prijateljstvo daje jedinstveni doprinos socijalnoj kompetenciji jer se odnosi na uzajamni odnos temeljen na uzajamnoj ljubavi i simpatija između djece. Popularnost stoga, zadovoljava potrebu za prihvaćanjem, a prijateljstvo potrebu za intimnošću (Jurčević Lozančić, 2016.).

Vrijeme provedeno s prijateljem u nekoj zajedničkoj aktivnosti popraćeno je zadovoljstvom kao temeljnom karakteristikom prijateljske veze. Osobine prijateljskog odnosa su: samootkrivanje, povjeravanje tajni, odanost, intimnost i iskrenost (Klarin, 2000). Prijateljstva obično nastaju među djecom relativno slične dobi odnosno, među vršnjacima. Što se tiče dječjih bliskih veza odnosno, zaljubljenosti, ona se pojavljuje između djece slične dobi i sličnih interesa što je ujedno i karakteristika prijateljskih veza. Vjerojatno je, isto kao i kod prijateljstva, da će djeca u koju se druga djeca zaljubljuju biti ona koja su prihvaćenija, popularnija i omiljenija u društvu druge djece od onih koja to nisu. Dijete može biti popularno bez da razvije prijateljstva isto kao i da dijete održava prijateljstva, a da nije popularno. Dijete može biti druželjubivo ali ne imati razvijenu sposobnost da osjeti jaku povezanost i da se upusti u bliski odnos s drugima dok s druge strane, prijateljstvo pojačava mentalno zdravlje i kvalitetu življenja tijekom cijelog života, ističu Katz i McClellan (2005). Ono što je vrlo važno za svako dijete je to da ima prijatelja koji će mu pružiti pomoć kada mu je potrebna, utjehu kada je tužan ili podršku u ostvarivanju nauma. Taj će mu odnos pomoći izgraditi sliku o sebi kao o poželjnoj i prihvaćenoj osobi u društvu. Za predškolska prijateljstva kriteriji su uglavnom spol i dob, sličnost i zajednički interesi te se u toj dobi najčešće govori o istospolnim vršnjačkim prijateljstvima (Vasta i sur., 2004). Jurčević Lozančić (2016) ističe kako predškolska djeca znaju odrediti specifične razloge zašto im je baš određeno dijete najbolji prijatelj. Prva prijateljstva posebno su važna jer dijete vježba oplemenjivati svoje sposobnosti i vještine koje mu pomažu u njegovom daljnjem socijalnom razvoju i razvoju općenito. Što je starije, dijete sve više shvaća da je temelj dobrog prijateljstva blizak prijateljski odnos ispunjen prihvaćenošću i povjerenjem.

Dijete već u prvim mjesecima života pokazuje želju za interakcijama. Pozitivna interakcija s drugom djecom rezultat je dugoročne dobrobiti za djetetov razvoj dok je česta isključenost djeteta od druge djece predstavlja temelj za razvoj poremećaja (Schwartz i sur., 1997., prema Jurčević Lozančić, 2008).

5.1. Odnos između popularnosti i prijateljstva

Da ponovimo, neke od osobina dobrog prijateljstva upravo su intimnost, bliskost, potpora, zadovoljstvo, iskrenost, druženje i rješavanje problema. Svoju socijalnu kompetentnost i sigurnost djeca jačaju uz pomoć i potporu koju dobivaju od prijatelja (što je kod djevojčica izraženije). Kerns (2000) je ispitujući tipove prijateljstva kod 50 parova djece predškolske dobi (uzajamno odabranih prijatelja), Q-sort tehnikom dijadnog odnosa, opisala tri tipa dječjeg prijateljstva. Prvi je tip prijateljstva skladno/interaktivno prijateljstvo određeno kao primjer dobrog prijateljskog odnosa. Drugi je tip skladno/nezavisno prijateljstvo koje ne predstavlja idealno prijateljstvo, a posljednji je tip razdvojeno prijateljstvo koje obuhvaća negativne interakcije (Simel i sur., 2010).

Klarin (2000) je također konstruirala upitnik kvalitete prijateljstva u kojemu razlikuje dva faktora. Prvi faktor uključuje vrednovanje, emocionalnu potporu i rješavanje konflikta, a drugi faktor pomaganje i dijeljenje. Međutim, zbog visoke korelacije tih dvaju faktora, autorica se odlučila za jedinstveni faktor koji je interpretirala kao kvalitetu odnosa s najboljim prijateljem.

Popularnost i prijateljstvo kao dvije dimenzije vršnjačkih odnosa koje su odraz različitih socijalnih iskustava, također imaju i nešto zajedničko. Primjer povezanosti ovih dviju dimenzija jest svidanje kao emocija privlačnosti, koja je pretpostavka ili opis i za status u grupi i za odnos s najboljim prijateljem (Simel i sur., 2010). Biti popularan međutim, ne znači imati prijatelja. Zbog toga možemo pretpostaviti da su popularnost i prijateljstvo sasvim dvije različite forme socijalnog iskustva koje su konceptualno i empirijski povezane. Ono što je još važno je i stimulacija prijateljskih odnosa koja se ogleda u poticanju djece na suradnju, dijeljenje informacija i uzajamnu zabavu te fizička potpora vezana za zaštitu i pružanje pomoći, a jasno upućuje na razvijanje prosocijalnih oblika ponašanja. U odnosu s prijateljem dijete uči o sebi, doživljava sebe važnim, kompetentnim te atraktivnim pa je zbog toga potpora razvoju samopoštovanja vrlo važna funkcija prijateljstva i služi kao temelj u razvoju slike o sebi (Sullivan 1953., prema Simel i sur. 2010).

Odnos grupe prema djetetu, kao mjera popularnosti, može se opisati pomoću dvije dimenzije: prihvaćanje i odbijanje (Bukowski i sur., 1996). Stupanj sviđanja i atraktivnosti određuje dimenziju prihvaćanja, dok je odbijanje određeno stupnjem nesimpatije i nesviđanja. Obje dimenzije utječu na samopoštovanje, društvenost i altruizam, a njihovo razlikovanje je u skladu s motivacijom djeteta za zadovoljenje različitih socijalnih potreba. Potrebu za pripadanjem djeteta zadovoljava putem prihvaćenosti i poželjnosti, dok potrebu za bliskošću i intimnošću zadovoljava u odnosu s jednim prijateljem. Neki autori smatraju da je odnos između popularnosti i prijateljstva nezavisan, ali druge studije govore o njihovoj barem djelomičnoj povezanosti (Klarin, 2000) odnosno, da slaba prihvaćenost od vršnjaka ne mora nužno rezultirati neadekvatnim prijateljstvom i obrnuto, uspješni odnosi u grupi ne podrazumijevaju kvalitetan prijateljski odnos. Međutim, povezanost između kvalitete prijateljstva i prihvaćenosti, odnosno odbijanja, mijenja se s dobi učenika.

Bouillet (2010) skupinu osoba ujednačene dobi i socijalnog statusa naziva vršnjačkom skupinom. Autorica također iznosi da je vršnjačka skupina višestruko važna u svim aspektima djetetova života pa tako i u svim oblicima razvijanja odnosa komunikacije i socijalizacije. Osim toga, pripadanje vršnjačkim skupinama jedno je od važnih obilježja socijalnog koncepta ljudske zajednice jer potiče mnoge edukacijske i socijalizacijske procese koji pridonose kvalitetnoj socijalnoj integraciji djece (Bouillet, 2010). Dijete u vršnjačkoj skupini zadovoljava vlastite potrebe za intimnošću i u korak s time formira sliku o sebi, stječe socijalne vještine, uči pomagati, dijeliti i surađivati. S obzirom na socijalne vještine prepoznavanje verbalnih i neverbalnih znakova tijekom interakcije razvit će se sposobnost formiranja bliskih, intimnih odnosa (Klarin, 2006).

6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVAČKOG RADA

6.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi socijalni status djece u mješovitoj skupini, te kakve međusobne odnose djeca ostvaruju.

6.2. Istraživačka pitanja

Kakav je socijalni status djece u odabranoj skupini?

Utječe li spol i dob na socijalni status djece?

Kakva je povezanost socijalnog statusa djece i odnosa koje ostvaruje sa vršnjacima?

6.3. Instrument istraživanja

Instrument istraživanja je sociometrija - sociometrijskim statusom djece uključenih u skupinu, kroz vezani intervju djece prikupljeni su podatci o djetetovom statusu unutar odgojne skupine, vezama koje ostvaruje s drugom djecom, te nivou poremećaja socijalnih odnosa u grupi.

6.4. Sudionici

Sudionici su djeca iz mješovite skupine u dobi između 3 i 6 godina, ukupno 32 djeteta od kojih 16 djevojčica i 16 dječaka. Vidi Prilog 1.

6.5. Tijek istraživanja

Istraživanje je provedeno u dječjem vrtić „Zvrk“ Vroplje, nakon suglasnosti ravnateljice i odgojiteljica. S obzirom da je istraživačica već poznata djeci, predstavljena je samo svrha i način provođenja istraživanja, nakon čega je dobiven pristanak za sudjelovanjem u istraživanju od sve djece. Istraživanje je provedeno u trajanju od 2 susreta, tijekom 2 tjedna, u vremenu između 10 i 11 sati (svibanj, 2019.) Za vrijeme istraživanja djeca su bila u slobodnoj igri.

6.6. Postupak prikupljanja podataka

6.6.1. Sociometrija

Kako je kvaliteta odnosa među vršnjacima vrlo različita, postoji tehnika kojom se ona utvrđuje, a ta tehnika se naziva sociometrijskom tehnikom. Pomoću nje utvrđuje se djetetov položaj u grupi koji se mjeri na temelju vršnjačkih procjena, postavljanjem pitanja samoj djeci. Omogućuje i rangiranje s obzirom na stupanj sviđanja, imenovanje omiljenih ili ne omiljenih vršnjaka te izbor jednog od dvoje vršnjaka (Vasta i sur, 2005).

Bouillet (2010) iznosi dva ekstremna stupnja prihvaćenosti u vršnjačkoj skupini, a to su omiljenost i odbačenost, što uključuje i zapostavljanje. Upravo se popularnost mjeri odnosom grupe prema djetetu, koji je opisan pomoću prihvaćanja i odbijanja. Stupanj sviđanja i atraktivnosti obilježava prihvaćanje, dok određeni stupanj nesimpatije i nesviđanja obilježava odbijanje (Klarin 2006). Newcomba i Bukowski (1983, prema Klarin 2006) navode kategorije s obzirom na stupanj preferencije djeteta, odnosno odbijanja od strane vršnjaka:

- odbačeno dijete,
- izolirano dijete,
- kontroverzno dijete,
- dijete „zvijezda“

Coiea i sur. (1982, prema Klarin 2006) predlažu klasifikaciju kategorija djece s obzirom na socijalni status:

- popularno dijete,
- odbačeno dijete,
- zanemareno dijete,
- kontroverzno dijete,
- prosječno dijete

Nepopularnoj djeci pripadaju kategorije odbačeno i zanemareno dijete. Odbačena djeca će u usporedbi s prosječnom ili popularnom djecom biti hiperaktivnija, agresivnija, manifestirati će različite oblike neprilagođenog ponašanja. Za razliku od odbačene djece, zanemarena su djeca rijetko birana za prijatelja, a sramežljivost im samo otežava tu situaciju (Simel i sur., 2010). Nadalje, kontroverzno dijete je dvojako procijenjeno od svojih vršnjaka, ima mnogo pozitivnih ali i mnogo negativnih biranja. Međutim, u te kategorije se ne mogu

svrstati sva djeca koja imaju teškoće u odnosima s vršnjacima (Vasta i sur, 2005). Na kraju dolazimo i do djeteta koje se jako sviđa svojim vršnjacima i njega nazivamo omiljeno dijete ili u sustavu sociometrijskog svrstavanja „zvijezda“. Ono, pomoću sociometrijske tehnike dobiva visoke procjene i ima mnogo pozitivnih biranja, a vrlo malo ili niti jedno negativno biranje.

Vasta i sur. (2010) navode kako će uspješnije dijete u većini slučajeva biti i omiljeno dijete. Na omiljenost utječe i tjelesna privlačnost te djetetovo ime. Djeca koja su fizički atraktivnija češće su birana za prijatelja. U prosjeku su omiljenija privlačna djeca od razmjerno neprivlačne djece. Osim toga, omiljena djeca postupaju prijateljski, u društvu su zapažena, u svom ponašanju otvorena i potkrepljuju postupke svojih vršnjaka (Vasta i sur, 2005). Takva djeca prva prilaze drugoj djeci i potiču interakcije te lako postaju članovi grupa i na taj način stječu prijatelje samouvjereni i odmjereno. Bitno je da se drugoj djeci ne nameću ali ujedno pokazuju osjetljivost za potrebe i želje vršnjaka. Dobra su u komunikaciji, uspješno rješavaju socijalne sukobe te u osjetljivim situacijama reagiraju odgovorno (Bouillet, 2010). Asher i Hymel (1981, prema Klarin 2006) prikazuju da popularna djeca češće pomažu drugoj djeci, dijele s njima iskustva i dobra su i fleksibilna te imaju veći smisao za humor, a Vasti i sur. (2005) pripisuju im i dobre vještine u komuniciraju, bilo to kao govornici ili kao slušači. Omiljena djeca znaju postupati tako da to odgovara svima i zbog toga bi se moglo reći da su upravo zato omiljena. Upotrebljavaju razum, a ne silu, pozivaju se na opća načela pravednosti i opća pravila o ljudskom ponašanju.

Djecu koju se rijetko bira za prijatelje, za razliku od popularne/omiljene djece, nazivamo nepopularnom djecom. Ona se češće ponašaju devijantno i agresivno, pokazuju nepoštenje, izazivaju te se na kraju i sukobljavaju s ostalom djecom. Nepopularna djeca imaju negativan sociometrijski status, manje su uključena u prosocijalnim interakcijama, a više u natjecateljskim i suparničkim. Druže se u manjim skupinama i to češće s mlađom djecom koja su također, kao i oni, nepopularna (Klarin, 2006).

Sociometriju sam provela promatrajući djecu unutar dva dana. Prvog dana istraživanja, s djecom je proveden intervju za potrebe sociometrije. Djeca koja toga dana nisu bila prisutna, intervjuirana su sljedećeg dana. Intervju je bio organiziran sa svakim djetetom individualno i ono je odgovaralo na pitanja: „S kim se voliš igrati?“ i „S kim se ne voliš igrati?“.

Sociometrijskom tehnikom utvrđuje se status pojedine osobe u grupi. Sociometrijska istraživanja prvi je u psihologiju uveo J.L. Moreno (1962). Prednost ovoga testa je utvrđivanje stvarnih odnosa među vršnjacima u svakodnevnim okolnostima. Sociometrija ima nekoliko funkcija koje ju određuju kao: istraživačku tehniku (za proučavanje funkcioniranja grupe), dijagnostičku proceduru (za određivanje položaja pojedinca u grupi te položaj grupe u široj društvenoj zajednici) i psihoterapijsku tehniku (za bolju prilagodbu pojedinca ili grupe) (Cohen i sur. 2007, prema Kolak 2010). Prema Vasta i sur. (2005) djeca svojim odgovorima mogu dati najbolju i najvjerniju sociometrijsku sliku.

Za obradu podataka korišten je program Walsh's Classroom Sociometrics u koji unosom pozitivnih i negativnih biranja i tako ćemo moći uvidjeti kategorizaciju djece unutar vršnjačke skupine.

Za mješovitu skupinu u radu, analizirano je :

1. Socijalni status djece u skupini, a kategorije socijalnog statusa su:

- Popularno dijete – mnogo pozitivnih biranja, a vrlo malo ili niti jedno negativno biranje
- Zanemareno dijete – nema ni pozitivno ni negativno biranje
- Odbačeno dijete - malo pozitivnih i mnogo negativnih biranja od vršnjaka
- Kontroverzno dijete - ima mnogo pozitivnih i mnogo negativnih biranja
- Prosječno dijete – ona djeca koja prema kriterijima ne pripadaju u prethodno navedene grupe

2. Sociometrijska matrica – tablica u kojoj su vidljivi pozitivni i negativni izbori za svako pojedino dijete

3. Sociogram - grafički prikaz gdje je vidljiv položaj svakog pojedinca u grupi i cjelovita struktura socijalnih odnosa u grupi, analizirani u odnosu na dob i spol te socijalni status djece unutar prisutnih dijada i trijada

4. Sociometrijski indeksi - indeks grupne tenzije i indeks afektivne atmosfere

IGT - indeks grupne tenzije

$$IGT = \frac{\Sigma(-)}{N}$$

IAA indeks afektivne atmosfere

$$IAA = \frac{\Sigma(+)}{\Sigma(+)+\Sigma(-)}$$

$\Sigma(-)$ suma svih negativnih biranja

$\Sigma(+)$ Suma svih pozitivnih biranja

N- broj djece

Socijalni statusi se prikazuju pomoću sociograma i sociometrijske matrice. Sociogram grafički prikazuje položaj svakog pojedinog djeteta u grupi. Sociometrijska matrica je prikazana u obliku tablice u kojoj je vidljiv broj pozitivnih i negativnih biranja za pojedino dijete.

7. INTERPRETACIJA REZULTATA

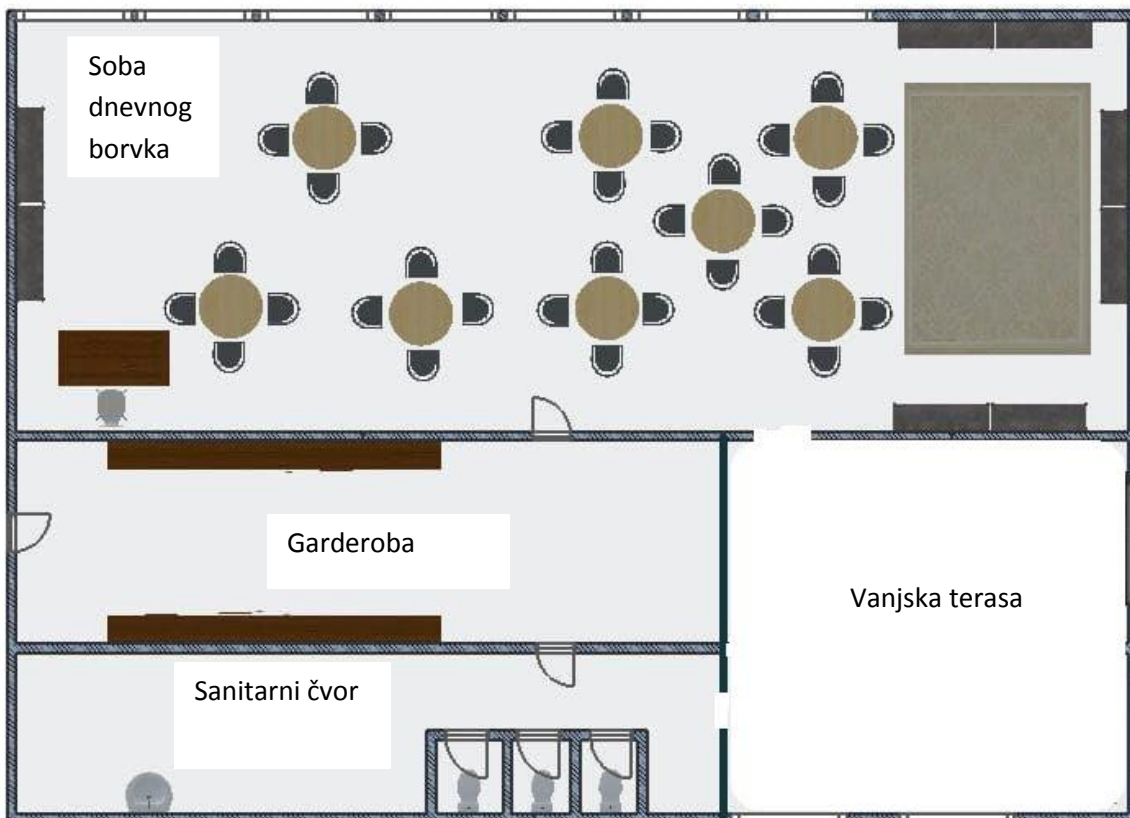
7.1. Mješovita skupina

U mješovitu skupinu uključeno je 32 djece, 16 djevojčica i 16 dječaka. Raspon dobi kreće se od 40 do 74 mjeseci (od 3,6 do 6,2 godina), prosječna dob dječaka i djevojčica iznosi $M = 60,96$ mjeseci. Usporedbom dječaka ($M = 62,81$ mjeseci) i djevojčica ($M = 59,12$ mjeseci) s obzirom na dob utvrđena je statistička razlika od 3,68 mjeseci, što nije značajna razlika.

Skupinu pohađaju i jedan brat i sestra. Ostali nisu u nikakvom srodstvu s djecom iz skupine. U godini 2018/2019 skupinu su vodile dvije odgojiteljice od kojih je jedna bila na stručnom osposobljavanju, a druga radila samo godinu dana tijekom provođenja istraživanja.

7.2. Prostorno- vremenska organizacija

Izabrana skupina smještena je u namjenski građenom privatnom dječjem vrtiću gdje postoje tri odgojne skupine, starija jaslička, mješovita te starija vrtićka skupina. Dječji vrtić posjeduje sportsku dvoranu, spavaonicu, kuhinju, čajnu kuhinju te veliko ograđeno dvorište. Dužinom cijelog dječjeg vrtića je hodnik iz kojeg se ulazi u garderobe zatim u sobe dnevnog boravka. Dodatno sve tri sobe posjeduju terasu, dvije otvorene i jedna zatvorena, na koju se ulazi iz sobe dnevnog boravka.

Slika 1. Tlocrt sobe dnevnog boravka

7.2.1. Vremenska organizacija prostora

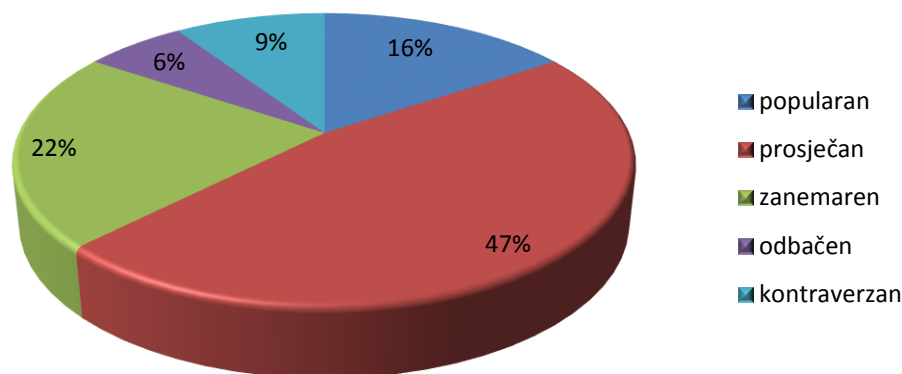
Okupljanje u dežurnoj sobi moguće je od 07.00 sve do 08.00 sati. Odgajateljice prije početka nove godine biraju koja će od tri sobe biti dežurnom u toj godini, uglavnom je to soba starije jasličke skupine, jer u vrtiću ne postoji posebno namijenjena prostorija za dežurnu sobu. Nakon 08.00 sati, odgojiteljice dolaze po djecu i odvođe ih u njihove sobe dnevnog boravka. Kada djeca pristignu u sobu, poslužuje im se doručak. Poslije doručka slijedi slobodna igra. Zatim, djeca spremaju sobu i sjedaju na tepih te se razgovara o temi toga dana kao uvod u aktivnosti. Nakon razgovora slijedi provedba aktivnosti koja traje otprilike 45 do 60 minuta, ovisno o dječjem interesu može biti i duža. U 12.00 poslužuje se ručak, a djeca prije toga pospremaju sobu. Spavanje se odvija odmah nakon ručka i traj sve do 14.30. Boravak u vrtiću predviđen je do 16.00 sati, stoga se djeci nakon spavanja poslužuje užina i ona imaju pravo na slobodnu igru sve do polaska kući.

7.3. Razlike u socijalnom statusu djece s obzirom na spol

Svako dijete iz ove skupine imenovalo je vršnjaka s kojim se voli igrati. Čak njih devetnaestero navelo je jedno dijete. Deset ih je navelo po dvoje djece, a samo njih troje tri vršnjaka s kojima se voli igrati.

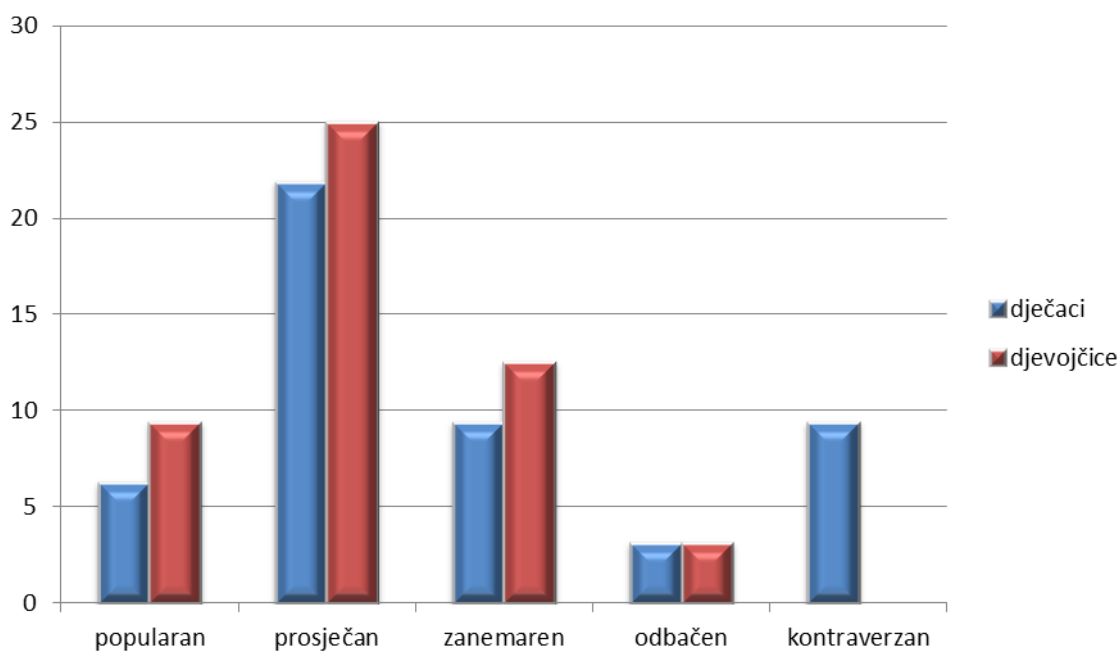
U negativnom biranju javlja se jedno dijete ženskog spola koje navodi da se ne voli igrati s dječacima. Čak dvadesetero njih ne voli se igrati samo s jednim vršnjakom. Osmero djece navelo je po dvoje djece, a troje ih se ne voli igrati s njih troje.

Nakon dobivenih odgovora, odgovori su analizirani i utvrđen je socijalni status svakog pojedinog djeteta u skupini.

Slika 2. Socijalni status djece

Na slici 2. vidljiv je socijalni status djece. Od trideset dvoje djece, petnaest ih je socijalnog statusa „prosječan“ odnosno 47% od ukupnog broja djece. Petero djece nominirano je „popularanima“. Iznenadujuće velik broj djece, njih čak sedam, pripada skupini „zanemarenih“, dok je u kategoriji odbačen dvoje djece. U kategoriji „kontraverzanih“ nalazi se troje djece.

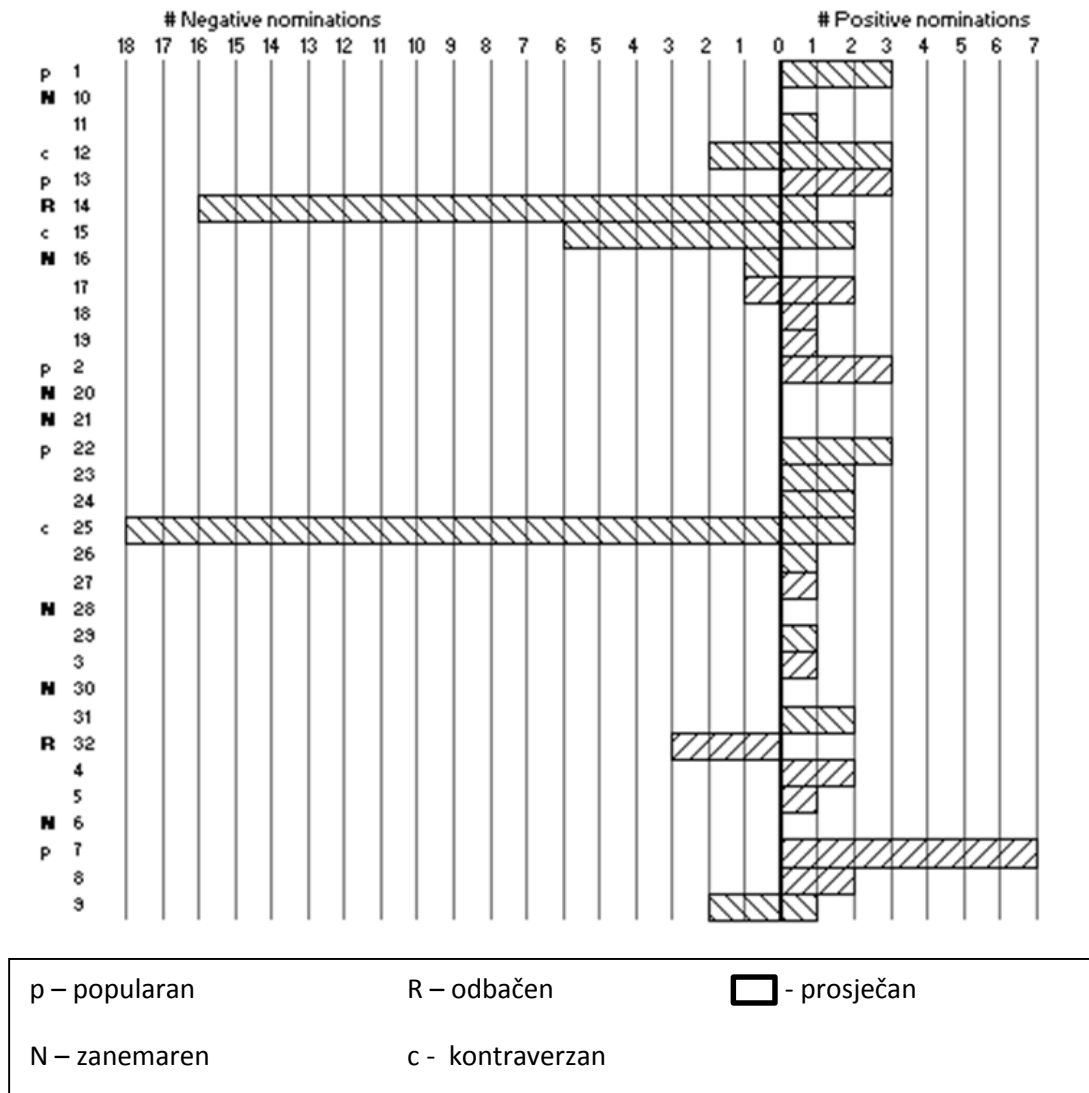
Slika 3. Razlike u socijalnom statusu djece s obzirom na spol

Pretpostavka je kako će mlađa djeca biti u kategoriji odbačen ili zanemaren, a ona starija, popularna, obzirom na socijalne vještine koje tek razvijaju. No, to u ovoj skupini nije slučaj. Naime, zanemarene djece ima svih uzrasta od 3,6 godina pa sve do 6,10 godina. Tako da odbačena djeca nisu ona najmlađa, upravo suprotno, dva odbačena djeteta imaju 5,4 godine i 6,1 godinu. Sva popularna djeca imaju 5 godina i nekoliko mjeseci.

U promatranoj skupini nalazi se petnaest djevojčica koje čine 47% ukupnog broja djece u skupini te sedamnaest dječaka, što je preostalih 53%. Analizirajući status djece (slika 2), vidljiva je razlika s obzirom na spol djece. Od ukupnog broja prosječne djece dječaka ima 6% više nego djevojčica. U kategoriji „popularan“ djevojčice su brojnije od dječaka te su u odnosu 3:2. Dolazimo do kategorije „zanemaren“ u kojoj je djevojčica za jedan više od dječaka. Jednak broj dječaka i djevojčica odnosno, jedan dječak i jedna djevojčica pripadaju u kategoriju „odbačen“. Preostala tri dječaka su u kategoriji „kontroverzan“ dok djevojčice nisu uključene.

Prema dobivenim podacima vidimo da su dječaci prisutni u svim navedenim kategorijama. Djevojčice prevladavaju u kategorijama prosječne, popularne ali i zanemarene djece, dok dječaci dominiraju u kategoriji kontroverznih. Podudaraju se samo u kategoriji odbačene

djece. Na slici 4. gdje je prikazana sociometrijska matrica, vidljivo je koliko je svako pojedino dijete dobilo pozitivnih i negativnih biranja.

Slika 4. Sociometrijska matrica

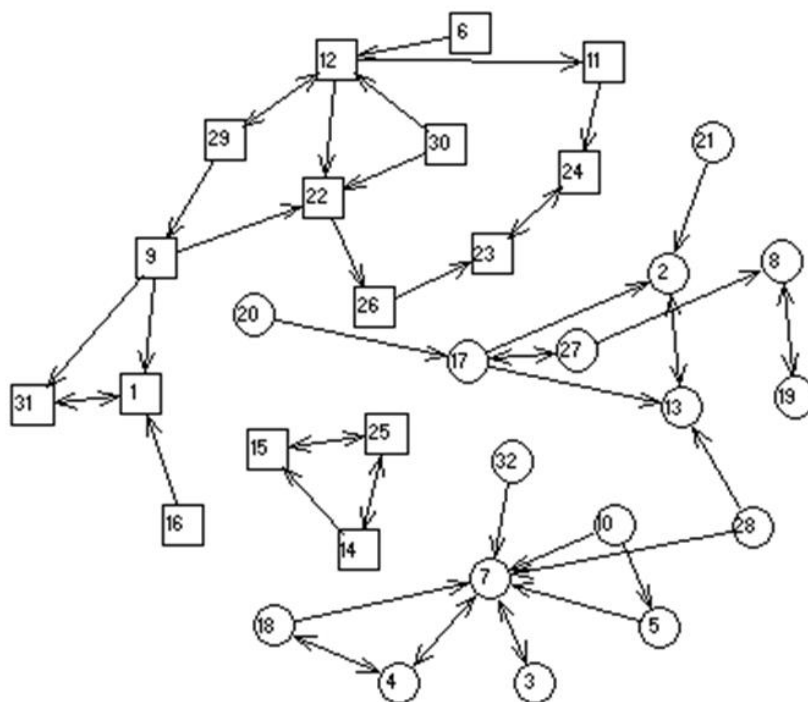
Na sociometrijskoj matrici možemo vidjeti zabrinjavajuću situaciju gdje dječak 25 dobiva čak osamnaest negativnih biranja, a samo dva pozitivna. Iza njega odmah slijedi dječak 14 sa šesnaest negativnih biranja, a samo jednim pozitivni,. Čak 56% djece iz skupine je biralo dječaka 25, a njih 50% dječaka 14, kao dijete s kojim se ne vole igrati. Razlog negativnih biranja, koja su navodila djeca, je agresivno ponašanje. Razlika između dvojice dječaka je ta

što dječak 25 zbog tri pozitivna biranja pripada u kategoriju kontraverzne djece, dok dječak 14 zbog samo jednog pozitivnog biranja pripada u kategoriju odbačene djece.

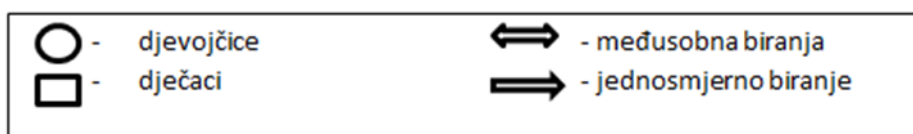
U kategoriji „zanemaren“ čak šestero djece nema niti jedno negativno ni pozitivno biranje dok dječak 16 dobiva samo jedno, negativno biranje. U kategoriji „popularan“ četvero djece dobiva tri pozitivna biranja (1,2,13,22), a djevojčica 7 dobiva najviših sedam pozitivnih i nijedno negativno biranje. Prosječne djece ima najviše, čak njih petnaest. Od petnaest djece, njih osam imaju po jedno pozitivno biranje (3,5,11,18,19,26,27,29), četvero djece ima dva pozitivna biranja (4,8,23,24), dok dvoje djece (9,31) uz dva pozitivna ima i jedno negativno biranje, a jedno dijete (17) ima jedno pozitivno i jedno negativno biranje.

Prema ukupnom broju pozitivnih i negativnih biranja, dobiven je sociometrijski indeks. Indeks grupne tenzije iznosi 1. 53, a indeks afektivne atmosfere je 0,48.

Rezultati prikazuju snažnu tenziju u grupi, što je bilo i za očekivati s obzirom na broj negativnih biranja koje su usmjerene prema dječaku 25.

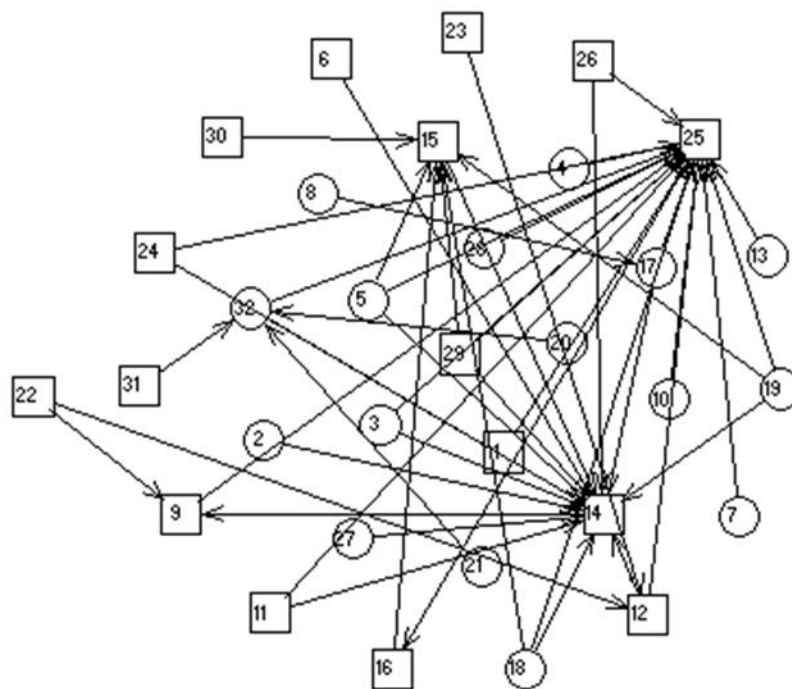
Slika 5. Sociogram pozitivnih biranja

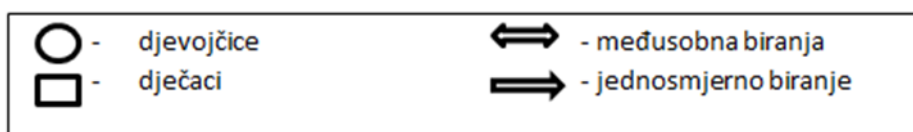
Slika 5. prikazuje pozitivna biranja svakog pojedinog djeteta. Na slici su izražena međusobna biranja od kojih je jedanaest dijada. Moguće je primijetiti da su međusobna biranja istospolna što znači da ne postoji međusobno biranje dječaka i djevojčica.

Zanimljiva je situacija trojice dječaka gdje je moguće uvidjeti kako se dječaci 15 i 25 međusobno vole igrati kao i dječaci 25 i 14 no, dječak 14 ne dobiva nominaciju od dječaka 15, dok dječak 15 dobiva njegovu nominaciju. Djevojčice 2 i 13 u kategoriji su „popularan“ i pripadaju dijadama. Djevojčice odgovaraju zašto se vole zajedno igrati; djevojčica 2: „Zato što mi uvijek posudi igračke.“, djevojčica 13: „Zato što mi pomaže crtati i dijeli igračke.“ Za razliku od njih, djevojčica 7 koja pripada u kategoriju „popularan“ međusobno se voli igrati s djevojčicama 3 i 4 koje pripadaju kategoriji „prosječan“. Jednu od devet dijada čine i dva dječaka od kojih dječak 12 pripada u kategoriju „kontraverzan“, a dječak 29 kategoriji „prosječan“.

Prema spolu u sociogramu pozitivnih biranja nalazimo 6 žensko-ženskih i 3 muško-muških dijada. U promatranoj skupini ne postoji niti jedna muško-ženska dijada. Kada govorimo o jednosmjernom biranju primjećujemo da i tada djevojčice biraju djevojčice, a dječaci dječake. Prema tome možemo reći da u grupi prevladavaju istospolna prijateljstva jer su međusobno birana djeca istoga spola.

Slika 6. Sociogram negativnih biranja

Na sociogramu negativnih biranja, odnosno na slici 6. možemo uočiti veliki broj negativnih nominacija od kojih je većina usmjerena na dječake 25 i 14. Dječak 25 dobiva čak osamnaest negativnih nominacija, a dječak 14 šesnaest negativnih nominacija. Djeca navode neke od razloga: „Uzima igračke bez pitanja.“, „Ne sluša tetu.“, „Stalno galami i zločest je.“, „Gurnuo me.“, „Udario me.“ Prema dječjim odgovorima, ali i kroz promatranje i bilježenje možemo zaključiti da oba dječaka nemaju razvijane socijalne vještine te tako teško stupanju i

održavaju vršnjačku interakciju. Iako dječak 14 ima manje negativnih biranja, on pripada u kategoriju „odbačen“, dok dječak 25, koji ima najviše negativnih biranja, pripada u kategoriju „kontroverzan“. Razlog tome stoji u pozitivnim biranjima koja zapravo nisu toliko različita s obzirom da dječak 25 ima dva pozitivna biranja, a dječak 14 samo jedno. Zanimljivo je da postoji jednosmjerno negativno biranje koje dječak 15 usmjerava ka dječaku 14 iako smo na prethodnoj slici mogli vidjeti kako se dječak voli igrati s dječakom 15.

8. ZAKLJUČAK

Dolaskom u ustanovu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, dijete se nalazi među mnoštvom novih osoba različitih karaktera i osobina s kojima treba provoditi velik dio svog vremena, što je odlična prilika za uvježbavanje vršnjačkih odnosa, odnosno interakcije s drugom djecom. U ovom završnom radu cilj je bio utvrditi vršnjačke odnose u odgojnoj skupini. Odgojna skupina koja je promatrana bila je skupina djece od 3 do 6 godina. Prije samog provođenja istraživanja postavljena su tri pitanja: „Kakav je socijalni status djece u odabranoj skupini?“, „Utječe li spol i dob na socijalni status djece?“, „Kakva je povezanost socijalnog statusa djece i odnosa koje ostvaruje sa vršnjacima?“. Nakon provedene sociometrije, na ta pitanja moguće je i odgovoriti. Ova skupina obuhvaća sve kategorije socijalnog statusa. Najveći postotak zauzima kategorija „prosječan“, a to je čak 47% što je bilo za očekivati. Ono čemu se nisam nadala je upravo činjenica da na kategorije „zanemaren“ i „odbačen“ ne utječe niti dob, niti spol. Naime, u te kategorije pripadaju djeca od 3 do 6 godina, i djevojčice i dječaci. Pomalo je bilo za očekivati da će starija djeca zanemariti mlađu odnosno, da će im dati negativne nominacije ali, bilo je tu i pozitivnih nominacija za mlađu i negativnih nominacija za stariju djecu iz skupine. Prosječna dob popularne djece je 5 godina, a na pitanje djece zašto se baš vole igrati s tom djecom, djeca su uglavnom odgovarala : „Zato što dijeli igračke.“, „Zato što je dobra prijateljica.“, „Volimo se igrati autićima i graditi vioske zgrade.“, „Igra se samnom u pijesku i pravimo dvorce“. Ono što nije bilo iznenađujuće je činjenica da su dječaci 25 i 14 dobili najviše negativnih nominacija i time pripali kategoriji „kontroverzan“ i „odbačen“. Razlozi koje su djeca navodila zašto se upravo s njima ne vole igrati, bili su usmjereni na njihovo agresivno ponašanje poput udaranja, otimanja igračkih, vikanja, verbalnog uznemiravanja i tome slično. Stoga je odgovor na pitanje: „Kakva je povezanost socijalnog statusa djece i odnosa koje ostvaruje sa vršnjacima?“, taj da postoji povezanost između socijalnog statusa i načina na koji će se ta djeca odnositi prema svojim vršnjacima.

9. LITERATURA

1. Berk, L., E. (2008). Psihologija cjeloživotnog razvoja. Jastrebarsko: Naklada Slap.
2. Bouillet, D. (2010). Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja. Zagreb: Školska knjiga.
3. Brajša-Žganec, A. (2003). Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj. Jastrebarsko: Naklada Slap. (str. 22 i 37)
4. Brooks, R. i Goldstein, S. (2005). Otporna djeca, njegovanje djetetove snage, nade i optimizma. Zagreb: Neretva.
5. Cameron, C. (2009) Što znači 'kompetencija'? Dijete, vrtić, obitelj. Vol.15No.55. 2-3.
6. Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Starc, B, Profaca, B., Letica, M. (2004). Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
7. Han, H.S. i Kemple, K.M. (2006). Components of Social Competence and Strategies of Support: Considering What to Teach and How. Early Childhood Education Journal: Springer Link. Vol.34: 241-246. Dostupno na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10643-006-0139-2> [pristupljeno 8. kolovoza 2019.]
8. Jurčević Lozančić, A. (2008). Socijalne kompetencije predškolskog djeteta u različitim institucijskim okruženjima. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet
9. Jurčević-Lozančić, A. (2016). Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
10. Katz, L. G. i McClellan, D. E. (1997). Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije. Zagreb: Educa
11. Katz, L.G. i McClellan, D. E. (2005). Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije. Zagreb: EDUCA
12. Klarin, M. (2006). Razvoj djece u socijalnom kontekstu. Jastrebarsko: Naklada Slap

13. Kranželić, V., Bašić, J. (2008). Socijalna kompetencija i ponašanje djece predškolske dobi kao osnova preventivskim programima-razlike po spolu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 16(2), 1-124.
14. Mlinarević, V., Tomas, S. (2010). Partnerstvo roditelja i odgojitelja-čimbenik razvoja socijalne kompetencije djeteta. *Magistra Iadertina*, 5(5), 143-158.
15. Petrović-Sočo, B. (2007). Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje – holistički pristup. Zagreb: Mali profesor.
16. Pinter, D. (2008). Razvoj socijalnih odnosa. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima. Vol.14 No.54. 2-5.
17. Simel, S., Špoljarić, I., Buljubašić Kuzmanović, V. (2010). Odnosi između popularnosti i prijateljstva. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, Vol.56 No.23, 91-108.
18. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
20. Višnjić Jeftić, A. (2009). Socijalna kompetencija – Razvojna kompetencija djece i odraslih. U: Babić, Redžep Borak (ur.) Zbornik radova „Dječji vrtić – mjesto učenja djece i odraslih“-Grafika d.o.o., Osijek, 139-144.
21. Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M., Miljković, D. (2014). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP-Vern.

10. PRILOZI

Šifra djeteta	Spol	Dob u mjesecima	Dob (u svibnju 2019.)	Socijalni status
1	M	65	5,5	popularan
2	Ž	66	5,6	popularan
3	Ž	64	5,4	prosječan
4	Ž	57	4,9	prosječan
5	Ž	60	5	prosječan
6	M	66	5,6	zanemaren
7	Ž	62	5,2	popularan
8	Ž	57	4,9	prosječan
9	M	56	4,8	prosječan
10	Ž	40	3,6	zanemaren
11	M	58	4,1	prosječan
12	M	71	5,11	kontroverznan
13	Ž	63	5,3	popularan
14	M	64	5,4	odbačen
15	M	62	5,2	kontroerzan
16	M	85	4,10	zanemaren
17	Ž	57	4,9	prosječan
18	Ž	48	4	prosječan
19	Ž	49	4,1	prosječan
20	Ž	50	4,2	zanemaren
21	Ž	53	4,5	zanemaren
22	M	62	5,2	popularan
23	M	51	4,3	prosječan
24	M	72	6	prosječan
25	M	70	5,10	kontroverznan
26	M	53	4,5	prosječan
27	Ž	73	6,1	prosječan
28	Ž	74	6,2	zanemaren

29	M	73	6,1	prosječan
30	M	64	5,4	zanemaren
31	M	60	5	prosječan
32	Ž	73	6,1	odbačen